

STUDIA I ARTYKUŁY

Marek Herma
Kraków

Na służbie w marynarce wojennej Imperium Rosyjskiego. Kontradmirał Kazimierz Kietliński (1875–1918)

Abstract: Kontradmirał Kazimierz Kietliński był oficerem narodowości polskiej w marynarce wojennej Imperium Rosyjskiego. Podczas I wojny światowej służył we Flocie Czarnomorskiej (zastępca szefa sztabu Floty ds. operacyjnych 1915–1916) oraz we Flotylli Północnego Oceanu Lodowatego (od 1917 r. dowódca Murmańskiego Rejonu Umocnionego i Murmańskiego Zespołu Okrętów). 10 II 1918 r. zamordowany w Murmańsku przez zbuntowanych marynarzy.

Słowa kluczowe: I wojna światowa, Rosyjska Cesarska Marynarka Wojenna, admirałowie, rosyjska Flota Czarnomorska, korpus oficerski rosyjskiej marynarki wojennej.

Abstract: Commodore Admiral Kazimierz Kietliński was an officer of Polish origins serving in the Imperial Russian Navy. During the First World War he served in the Black Sea Fleet (as Deputy Chief of the Black Sea Fleet General Staff for Operations, 1915–1916), and in the Arctic Sea Flotilla (from 1917 as Commander of the Murmansk District and Murmansk ships). On 10 February 1918 he was murdered by mutinous crew in Murmansk.

Keywords: World War First, Imperial Russian Navy, admirals, Russian Black Sea Fleet, officer corps of the Russian Imperial Navy.

Dzieje Polaków służących w marynarce wojennej Imperium Rosyjskiego są tematem, który nieustannie wzbudza zainteresowanie nie tylko profesjonalnych badaczy, ale także zwykłych pasjonatów historii. Badania dotyczące oficerów narodowości polskiej służących w okresie zaborów pod banderą św. Andrzeja zainicjował na początku lat sześćdziesiątych XX stulecia Jerzy Pertek, znany

pisarz-marynista i popularyzator dziejów Polski na morzu. Problematyka ta wciąż pozostaje jednak nie w pełni zbadana, gdyż historycy uzyskali dostęp do zasobów archiwalnych wytworzonych przez admiralicję przedrewolucyjnej Rosji dopiero na początku lat dziewięćdziesiątych XX stulecia, po rozpadzie Związku Sowieckiego¹.

Szczególną uwagę historyków parających się biografistyką morską przyciągnęli oficerowie narodowości polskiej, którzy we flocie rosyjskiej dosłużyli się stopni admirałskich lub generalskich². Było ich łącznie 24³, w tym 4 wiceadmirałów⁴, 5 kontradmirałów⁵, 3 generałów lejtnantów⁶ oraz 12 generałów majorów⁷. Spośród nich jedynie 14 dożyło odzyskania niepodległości przez Polskę⁸, a 13 powróciło do kraju i osiadło na ojczystej ziemi⁹. W II Rzeczypospolitej

¹ Szerzej o początkach badań poświęconych oficerom narodowości polskiej służącym w Rosyjskiej Cesarskiej Marynarce Wojennej oraz dorobku polskiej historiografii w tej dziedzinie zob. M. Herma, *Polacy – oficerowie Rosyjskiej Cesarskiej Marynarki Wojennej w walkach podczas pierwszej wojny światowej*, „Res Gestae. Czasopismo Historyczne” 2015, nr 1, s. 154 i n.

² Do wybuchu wojny z Japonią oficerowie Rosyjskiej Cesarskiej Marynarki Wojennej nosili stopnie oficerów morskich, oficerów lądowych lub cywilnej służby państwowej, zależnie od korpusu osobowego, w którym pełnili służbę. Stopnie oficerów morskich przysługiwały wyłącznie absolwentom Morskiego Korpusu Kadetów, których wyznaczano na stanowiska dowódców okrętów lub ich zastępców oraz oficerów wachtowych. Ambicje żywione przez absolwentów elitarnej uczelni, którzy chcą zachować kastowość i uprzywilejowaną pozycję w marynarce, z niechęcią traktowali przedstawiciele nowych korpusów technicznych floty (np. inżynierów mechaników) wywodzących się na ogół z niższych warstw społecznych, sprawiły, że aż do wybuchu wojny z Japonią oficerowie pełniący służbę w korpusie inżynierów mechaników nosili stopnie obowiązujące w cywilnej służbie państwowej, np. młodszy inżynier mechanik, pomocnik starszego inżyniera mechanika itp. Dopiero podczas wojny 21 I 1905 r. wprowadzono dla nich stopnie obowiązujące w wojskach lądowych. Oznaką rosnącej roli przedstawicieli korpusu technicznego floty w okresie pocuzimskim było ujednoczenie stopni wojskowych obowiązujących w obu korpusach osobowych, co nastąpiło w 1913 r. Stopnie oficerów lądowych pozostawiono nadal oficerom hydrografii, admiralicji, budownictwa okrętowego, sądownictwa oraz twierdz nadmorskich. Natomiast stopnie cywilnej służby państwowej przysługiwały urzędnikom admiralicji, lekarzom okrętowym i pracownikom kontraktowym.

³ Metodologię badań umożliwiającą identyfikację osób narodowości polskiej służących w rosyjskiej marynarce wojennej zob. M. Herma, *Polacy...*, s. 157–160.

⁴ Konstanty Biergiel, Henryk Cywiński, Edward Szczęsnowicz, Stanisław Wasilkowski.

⁵ Wiktor Iwanowski, Kazimierz Kietliński, Waław Kłoczkowski, Kazimierz Porębski, Paweł Przeborski.

⁶ Antoni Brynk, Ryszard Głowecki, Hipolit Studnicki.

⁷ Stanisław Baranowski, Tadeusz Bobrowski, Michał Borowski, Seweryn Borowski, Zygmunt Brynk, Jan Jacyna, Gabriel Łaniewski-Wońk, Andrzej Mackiewicz, Tadeusz Nejman, Jan Nowakowski, Edward Pieszkański, Michał Wojciechowski.

⁸ Stanisław Baranowski, Konstanty Biergiel, Tadeusz Bobrowski, Michał Borowski, Seweryn Borowski, Antoni Brynk, Zygmunt Brynk, Henryk Cywiński, Ryszard Głowecki, Jan Jacyna, Waław Kłoczkowski, Gabriel Łaniewski-Wońk, Tadeusz Nejman, Kazimierz Porębski.

⁹ Do Polski nie powrócił gen. mjr Stanisław Baranowski (1876–1937), który w 1918 r. zaciągnął się do służby w siłach zbrojnych Rosji bolszewickiej. Krótką notę biograficzną

admirałowie (generałowie) wywodzący się z byłej floty rosyjskiej służyli w siłach zbrojnych, pracowali w dyplomacji i gospodarce morskiej, a część z nich ze względu na podeszły wiek i stan zdrowia po powrocie do kraju przeszła w stan spoczynku¹⁰.

W gronie 10 admirałów (generałów), którym niedane było doczekać odzyskania niepodległości przez Polskę, znalazł się kontradmirał Kazimierz Kietliński – bohater niniejszego artykułu biograficznego. Był on jedną z pierwszoplanowych postaci wśród oficerów narodowości polskiej służących w Rosyjskiej Cesarskiej Marynarce Wojennej. W latach I wojny światowej pełnił ważne funkcje dowódczo-sztabowe, m.in. zastępcy szefa sztabu Floty Czarnomorskiej ds. operacyjnych (1915–1916). Z racji zajmowanego stanowiska odpowiadał za planowanie wszystkich operacji bojowych floty rosyjskiej na akwenie czarnomorskim. W koncepcjach cara Mikołaja II i kamaryli dworskiej Flota Czarnomorska miała odegrać kluczową rolę w realizacji najważniejszego wojennego celu Imperium Rosyjskiego, a mianowicie w opanowaniu strefy cieśnin tureckich¹¹.

Postać adm. Kazimierza Kietlińskiego w społeczeństwie polskim – z wyjątkiem wąskiego środowiska historyków – jest znana bardzo słabo lub w ogóle. W polskiej literaturze przedmiotu poświęcono mu zaledwie pięć lakonicznych biografów¹². W mojej ocenie przybliżenie postaci tego wybitnego oficera,

---

Baranowskiego zob. J. Wojtkowiak, *Polacy i Litwini, oficerowie Armii Czerwonej w latach 1922–1941. Słownik biograficzny*, Warszawa 2015, s. 103–104.

¹⁰ W polskiej literaturze przedmiotu fundamentalną pracą omawiającą losy dwóch pokoleń polskich admirałów, którzy zaczęli służbę w marynarkach państw zaborczych i powrócili do odrodzonej Polski po 1918 r., jest monografia Z. Machalińskiego, *Admiralowie polscy 1919–1950*, Gdańsk 1993. Książka zawiera szkice biograficzne ośmiu oficerów narodowości polskiej, którzy w rosyjskiej marynarce wojennej dosłużyli się stopni admirałskich bądź generałskich.

¹¹ Szerzej o znaczeniu cieśnin tureckich dla Imperium Rosyjskiego w okresie przed wybuchem I wojny światowej zob. M. Herma, *Pod banderą św. Andrzeja. Rola Floty Czarnomorskiej w realizacji koncepcji strategicznych (militarnych) Rosji w latach 1914–1917*, Kraków 2002, s. 7–9.

¹² S. Czerep, *Generałowie i admirałowie polskiego pochodzenia w armii rosyjskiej 1914–1917*, Białystok 2014, s. 302; A. Judycka, Z. Judycki, *Biogramy Polaków służących w siłach zbrojnych i policji państw obcych w „Ilustrowanym Słowniku Biograficznym Polonii Świata”*, w: *Polacy i osoby polskiego pochodzenia w siłach zbrojnych i policji państw obcych. Historia i współczesność*, red. A. i Z. Judyccy, Toruń 2001, s. 655; H.P. Kosk, *Generalicja polska*, t. I, Pruszków 1998, s. 226; W. Pater, *Admiralowie 1918–2005. Słownik biograficzny*, Gdynia 2006, s. 213; A. Zbierski, M. Cieślak, L. Trawicki, *Udział Polaków w wojnie rosyjsko-japońskiej na morzu w latach 1904–1905*, Gdańsk 2000, s. 88–90. W styczniu 2016 r. przygotowałem hasło encyklopedyczne: *Kietliński Kazimierz (1875–1918), kontradmirał rosyjskiej Marynarki Wojennej*, które zostanie zamieszczone na polskiej i rosyjskiej stronie internetowej encyklopedii elektronicznej „Polski Petersburg”. Encyklopedia powstaje we współpracy Międzynarodowego Centrum Kultury w Krakowie z Międzynarodową Fundacją Charytatywną im. D. Lichaczowa w St. Petersburgu w celu popularyzowania w społeczeństwie polskim i rosyjskim postaci wybitnych Polaków związanych z Wenecją Północy.

któremu niedane było służyć pod białą-czerwoną banderą, poszerzy naszą wiedzę o obecności Polaków na morzach w okresie zaborów¹³.

Kazimierz Kietliński urodził się 8 VIII¹⁴ 1875 r. w Mohylowie Podolskim¹⁵ (aktualnie ukr. *Могилів-Подільський*), w tym czasie wchodzącym w skład Imperium Rosyjskiego (gubernia podolska). Jego rodzice: Filip (1850–?) i Leopoldyna z Wolańskich (?–1930) wywodzili się z polskiej szlachty osiadłej na Podolu. Ojciec, który z wyróżnieniem ukończył fakultet medyczny na Uniwersytecie Kijowskim, był lekarzem zatrudnionym w szkole realnej w Mohylowie Podolskim¹⁶, a matka – działaczką społeczną zaangażowaną w prace Towarzystwa Czerwonego Krzyża¹⁷. Oboje rodzice-katolicy swojego syna wychowali w tej wierze, co znajduje potwierdzenie w adnotacji zawartej w jego aktach osobowych z okresu służby w Rosyjskiej Cesarskiej Marynarce Wojennej¹⁸.

Po ukończeniu czterech klas II Gimnazjum w Kijowie w 1889 r. wyjechał do Petersburga, gdzie po zdaniu egzaminu konkursowego przyjęto go w poczet słuchaczy Szkoły Morskiej¹⁹ do roty (rocznik) VI²⁰. Motywacje Kietlińskiego, który w okresie zaborów dobrowolnie został słuchaczem elitarniej rosyjskiej wojskowej szkoły morskiej z myślą o służbie w carskiej marynarce wojennej, trudno wyjaśnić, gdyż nie zachowały się na ten temat żadne jego zapiski²¹. Po zakończeniu trzyletniej edukacji w rotach kadeckich uzyskał prawa maturalne i kontynuował naukę na specjalistycznych kursach w rotach gardemaryńskich.

¹³ Inspirację do powstania niniejszego artykułu stanowiły wielogodzinne dysputy prowadzone z Panem Doktorem Ryszardem Mielczarkiem, wybitnym znawcą problematyki służby Polaków w marynarkach wojennych i handlowych mocarstw zaborczych. Serdecznie dziękuję swemu znakomitemu Koledze za pomoc w zebraniu materiału źródłowego.

¹⁴ W tekście artykułu datyienne podano według kalendarza gregoriańskiego (nowego stylu) przyjętego w krajach katolickich w 1582 r., a w Rosji dopiero w 1918 r. Należy dodać, iż różnice między tym kalendarzem a wcześniej stosowanym kalendarzem juliańskim (starego stylu) wynoszą *in plus* – 12 dni dla XIX w. i 13 – dla XX w.

¹⁵ Российский Государственный Архив Военно-Морского Флота (dalej: РГАВМФ), ф. 406 (Полный послужной список – Кътлинский Казимиръ Филипповичъ), оп. 9, д. 1748, к. 1.

¹⁶ РГАВМФ, ф. 432 (Кътлинский Казимиръ Филипповичъ), оп. 5, д. 9147, к. 4.

¹⁷ Lakoniczne informacje dotyczące rodziców Kazimierza Kietlińskiego podaje Henryka Stępień w monografii poświęconej gen. Mariuszowi Zaruskiemu, który ożenił się z ich jedyną córką – Izabelą, siostrą Kazimierza. Zob. H. Stępień, *Mariusz Zaruski. Opowieść biograficzna*, Warszawa 1997, s. 184–185, 188.

¹⁸ РГАВМФ, ф. 406, оп. 9, д. 1748, к. 1; *Список личного состава судов флота, строевых и административных учреждений Морского Ведомства*, Петроград 1916, s. 117.

¹⁹ Od 1891 r. Morski Korpus Kadetów.

²⁰ РГАВМФ, ф. 406, оп. 9, д. 1748, к. 1.

²¹ Motywacje Kietlińskiego były zagadką nawet dla jego najbliższej rodziny. Jego młodsza córka Wiera w swej książce *Wieczór, okna, ludzie*, opartej na osobistych wspomnieniach i stanowiącej w znacznej części opowieść o służbie jej ojca we flocie rosyjskiej, wyraziła zdziwienie, że chłopiec wywodzący się z rodziny lekarza zamieszkałej z dala od morza wybrał dość nieoczekiwanie służbę w marynarce wojennej. Zob. W. Kietlińska, *Wieczór, okna, ludzie*, tłum. H. Suszko, Warszawa 1976, s. 304. O motywacjach Polaków decydujących się na służbę w Rosyjskiej Cesarskiej Marynarce Wojennej zob. M. Herma, *Polacy...*, s. 160–161.

Morski Korpus Kadetów, elitarną uczelnię wojenno-morską posiadającą status szkoły wyższej, ukończył w 1895 r. i 27 września tego roku został promowany na pierwszy stopień oficerski – miczmana (porucznika marynarki)²².

W 1892 r. Kietliński został wcielony do Rosyjskiej Cesarskiej Marynarki Wojennej²³. Po ukończeniu Morskiego Korpusu Kadetów otrzymał przydział do Floty Czarnomorskiej. W latach 1895–1900 służył na jednostkach różnych klas jako: oficer wachtowy na pancerniku „Czesma” (XII 1895 – II 1896), p.o. flagowego oficera dowódcy Eskadry Morza Czarnego (II–III 1896), a następnie dowódca wachty na krążowniku torpedowym „Gridień” (III–IX 1896), okręcie łącznikowym „Eriklik” (IX 1896), transportowcu „Ingul” (IX–XII 1896), transportowcu „Dunaj” (I–VI 1897), krążowniku pancernopokładowym „Pamięć Mierkurija” (VI–VII 1897), kanonierce „Uralec” (VII 1897 – VIII 1898), okręcie łącznikowym „Eriklik” (VIII 1898) oraz okręcie szkolnym „Dniestr” (VIII 1898)²⁴.

W ramach doskonalenia umiejętności specjalistycznych odbył w latach 1896–1897 oficerski kurs nawigatorów, po którego ukończeniu przydzielono go na kanonierkę „Uralec” na stanowisko p.o. oficera nawigacyjnego (VIII–IX 1898). W latach 1898–1899 był słuchaczem kursu oficerskiego artylerii morskiej, zorganizowanego przez Mikołajewską Akademię Morską w Petersburgu. Na czas trwania części praktycznej kursu został przydzielony do Szkolnego Oddziału Artyleryjskiego Floty Czarnomorskiej. Po ukończeniu kursu uzyskał tytuł oficera artylerii 2. klasy. W okresie od października 1899 r. do lutego 1900 r. służył na pancerniku „Georgij Pobiedonosiec” na stanowisku II oficera artylerii²⁵.

18 XII 1899 r. Kietliński, po odsłużeniu 40 miesięcy na morzu, awansował na stopień lejtnanta (kapitana marynarki)²⁶. Jego kolejne przydziały służbowe to: dowódca wachty na krążowniku pancernopokładowym „Pamięć Mierkurija” (II–IV 1900), a następnie na pancerniku obrony wybrzeża „Wiceadmiral Popow” (IV–X 1900). Na początku października 1900 r. przeniesiono go na pancernik „Czesma” na stanowisko młodszego oficera artylerii. Jego przygotowanie fachowe oraz znajomość języków obcych (oprócz polskiego i rosyjskiego władał biegle angielskim, francuskim i niemieckim) zwróciły uwagę admiralicji. W październiku 1900 r. Kietliński został przeniesiony do Petersburga i oddany do dyspozycji Sztabu Głównego Marynarki Wojennej. Delegowano go do USA z misją nadzorowania postępu prac przy instalowaniu armat na pancerniku „Rietwizan”, budowanym na zamówienie rosyjskiej admiralicji w stoczni Crampa w Filadelfii. Podczas prac wykończeniowych prowadzonych na „Rietwizanie” przyszło mu współpracować z kpt. 1. rangi Edwardem

²² РГАВМФ, ф. 406, оп. 9, д. 1748, к. 1. Kietliński był bez wątpienia zdolnym i pracowitym gardemarynem (podchorążym). Ukończył Morski Korpus Kadetów z wysoką, 15 lokatą (jego rocznik liczył 90 absolwentów).

²³ *Список личного состава...*, s. 117.

²⁴ РГАВМФ, ф. 406, оп. 9, д. 1748, к. 1–2.

²⁵ *Ibidem*, к. 2.

²⁶ *Ibidem*.

Szczęsnowiczem (1852–1910), Polakiem w służbie rosyjskiej, którego car wyznaczył na dowódcę nowo budowanego ciężkiego okrętu artyleryjskiego²⁷. Kietliński uczestniczył w pierwszym rejsie pancernika przez Atlantyk wiosną 1902 r.²⁸

Kariera oficerska Kietlińskiego w Rosyjskiej Cesarskiej Marynarce Wojennej rozwijała się harmonijnie. W uznaniu dla jego profesjonalizmu 4 X 1902 r. został wyznaczony przez admiralicję na stanowisko starszego oficera artylerii na „Rietwizanie”²⁹. Wkrótce potem pancernik skierowano na akweny dalekowschodnie. Decyzja ta miała związek z pogarszaniem się stosunków rosyjsko-japońskich, co groziło wybuchem wojny na Dalekim Wschodzie. W celu wzmocnienia Eskadry Oceanu Spokojnego strzegącej dalekowschodnich granic imperium Romanowów admiralicja wydzieliła z Floty Bałtyckiej i detaszowała na akweny dalekowschodnie zespół okrętów złożony z 2 pancerników („Rietwizan”, „Pobieda”) oraz 3 krążowników pancernopokładowych („Bogatyr”, „Diana” i „Pałłada”)³⁰. Podczas rejsu na Daleki Wschód Kietlińskiemu nadano 18 XI 1902 r. tytuł oficera artylerii 1. klasy³¹. Do rosyjskiej bazy morskiej w Port Artur (chiń. Lüshun) na półwyspie Liaotung (chiń. Liaodong) nad Morzem Żółtym „Rietwizan” dotarł na początku maja 1903 r. W okresie od sierpnia do września tego roku Kietliński przebywał czasowo także we Władywostoku, bazie operacyjnej Eskadry Oceanu Spokojnego nad Morzem Ochockim, gdzie „Rietwizan” przeszedł dokowanie. Jesienią 1903 r. po ponownym przebazowaniu pancernika do Port Artur Kietliński uczestniczył w manewrach eskadry bojowej przeprowadzonych na Morzu Żółtym³². Za pływanie zagraniczne w składzie Eskadry Oceanu Spokojnego został odznaczony 19 XII 1903 r. Orderem św. Stanisława II klasy³³.

Wybuch wojny rosyjsko-japońskiej zaskoczył Kietlińskiego w bazie w Port Artur. Podczas pierwszego ataku kontrtorpedowców Połączonej Floty na bazujące tu okręty rosyjskiej eskadry bojowej, w nocy 8/9 II 1904 r., odznaczył się przeprowadzając sprawnie akcję ratowania „Rietwizana” trafionego japońską torpedą. W wyniku doznanych uszkodzeń pancernik został osadzony u wejścia do kanału portowego. Do bazy wprowadzono go dopiero po czterech tygodniach,

²⁷ Ibidem, k. 2–3. Szczęsnowicz dowodził „Rietwizanem” w latach 1899–1904. Zob. A. Zbierski, M. Cieślak, L. Trawicki, op. cit., s. 126–129 (biogram Szczęsnowicza).

²⁸ Parametry taktyczno-techniczne pancernika „Rietwizan”, przebieg budowy w stoczni amerykańskiej oraz opis rejsu z Filadelfii do Kronsztadu zob. С.А. Балакин, *Эскадренный броненосец „Ретвизан”*, Москва 2005, s. 5–35.

²⁹ РГАВМФ, ф. 406, оп. 9, д. 1748, к. 3.

³⁰ Zwięzły opis przejścia zespołu okrętów rosyjskich na Daleki Wschód zawarł w swych pamiętnikach Szczęsnowicz. Zob. Э.Н. Щенснович, *Плавание Эскадренного броненосца „Ретвизан” с 1902 по 1904 гг. (воспоминания командира)*, Санкт Петербург 1999, s. 11. Zob. też: С.А. Балакин, op. cit., s. 38.

³¹ РГАВМФ, ф. 406, оп. 9, д. 1748, к. 3.

³² С.А. Балакин, op. cit., s. 38, 40.

³³ РГАВМФ, ф. 406, оп. 9, д. 1748, к. 3; „Морской Сборник” 1904, nr. 1 (Официальный Отдел), s. 10.

podczas których wielokrotnie odparł nocne ataki kontrtorpedowców japońskich³⁴. W dalszej fazie działań wojennych, podczas oblężenia twierdzy i blokady bazy morskiej, Kietliński wykazał się inwencją, przedkładając pomysł nękania sił oblężniczych rozmieszczonych za wzgórzami okalającymi twierdzę ogniem przerzutowym prowadzonym przez pancerniki rosyjskie manewrujące na redzie Port Artur³⁵. Za zasługi bojowe wyróżniono go 23 III 1904 r. złotą szablą z napisem „Za męstwo”³⁶. 18 IV 1904 r. został przeniesiony na pancernik „Cesariewicz”, okręt flagowy dowódcy I Eskadry Oceanu Spokojnego³⁷ kadm. Wilhelma Witthöffa, na stanowisko flagowego artylerzysty³⁸. Kilka miesięcy później, 10 VIII 1904 r. eskadra rosyjska bazująca w Port Artur, próbując przełamać blokadę japońską i przedrzeć się do Władywostoku, poniosła klęskę w bitwie na Morzu Żółtym. Podczas bitwy Kietliński został ciężko ranny w wyniku wybuchu pocisku, który zabił m.in. kadm. Witthöffa³⁹. Uszkodzony pancernik „Cesariewicz” przedarł się do niemieckiej bazy morskiej w Tsingtao (chiń. Qingdao), gdzie 15 sierpnia tego roku został internowany⁴⁰. Po hospitalizacji, będąc wciąż internowany, Kietliński dowodził w okresie od 15 III do 21 VI 1905 r. kontrtorpedowcem „Biesposzczadny”⁴¹.

Po zakończeniu wojny z Japonią⁴² kontradmirał powrócił z Tsingtao do Petersburga. W okresie pocuszimskim⁴³ o nowe przydziały służbowe było

³⁴ Wiera Kietlińska przytacza w swej książce urywki z dziennika naocznego świadka wydarzeń Arkadija Dienisowa, starszego artylerzysty na „Rietwizanie”, który odnotował, że Kietliński uratował okręt, rozkazując zatopić zagrożone wybuchem komory amunicyjne przy prawej burcie pancernika. Zob. W. Kietlińska, op. cit., s. 306. Szczegółowy opis wysiłków załogi na rzecz uratowania pancernika i wprowadzenia go do bazy w Port Artur zob. Э.Н. Щенснович, op. cit., s. 15–26.

³⁵ Ibidem, s. 28.

³⁶ РГАВМФ, ф. 406, оп. 9, д. 1748, к. 3.

³⁷ W kwietniu 1904 r. przeprowadzono reorganizację rosyjskich sił morskich wydzielonych do prowadzenia działań na Dalekim Wschodzie. Związek operacyjno-taktyczny, którego okręty bazowały w Port Artur, Władywostoku i Czemułpo (Inczhon), otrzymał nazwę I Eskadry Oceanu Spokojnego, natomiast związek operacyjno-taktyczny, którego formowanie rozpoczęto na Bałtyku z zamiarem skierowania na akweny dalekowschodnie – II Eskadry Oceanu Spokojnego. Zob. P. Olender, *Wojna rosyjsko-japońska 1904–1905. Działania na morzu*, Kraków 2010, s. 353–354.

³⁸ РГАВМФ, ф. 406, оп. 9, д. 1748, к. 4.

³⁹ Ibidem.

⁴⁰ P. Olender, op. cit., s. 241–242.

⁴¹ РГАВМФ, ф. 406, оп. 9, д. 1748, к. 8.

⁴² Traktat pokojowy podpisano w Portsmouth (USA) 5 IX 1905 r. Na mocy jego postanowień Rosja musiała zrzec się praw do dzierzawy półwyspu Liaotung wraz z bazą morską w Port Artur, wycofać się z Mandżurii (Japonia przejęła bezpłatnie Kolej Południowomandżurską) oraz uznać Koreę za strefę wpływów japońskich. Jedynym terytorium rosyjskim utraconym w wyniku przegranej wojny była południowa część wyspy Sachalin, którą Rosja musiała przekazać Japonii. Zob. M. Heller, *Historia Imperium Rosyjskiego*, tłum. E. Melech, T. Kaczmarek, Warszawa 2000, s. 680.

⁴³ Termin występujący w historiografii rosyjskiej – okres między zakończeniem wojny rosyjsko-japońskiej a wybuchem I wojny światowej (1905–1914).

trudno, gdyż w walkach z Połączoną Flotą rosyjska Flota Oceanu Spokojnego utraciła kilkadziesiąt okrętów⁴⁴. Mimo to z uwagi na wysokie kwalifikacje w dziedzinie artylerii okrętowej oraz doświadczenie bojowe Kietliński bardzo szybko otrzymał nowy przydział. 3 XII 1905 r. został wykładowcą w Szkole Artylerzystów Pokładowych, a 24 grudnia tego roku – członkiem Komisji Technicznej Oficerów Artylerii Morskiej. Nominacja Kietlińskiego była bez wątpienia trafnym posunięciem admiralicji, gdyż jako flagowy artylerzysta sztabu dowódcy I Eskadry Oceanu Spokojnego wziął udział w bitwie na Morzu Żółtym, co dało mu możliwość poczynienia wielu obserwacji, które ukształtowały jego poglądy na rolę ciężkiej artylerii okrętowej w bitwie morskiej. Na początku 1906 r. przeniesiono go do Floty Czarnomorskiej, gdzie był wyznaczany na coraz bardziej odpowiedzialne stanowiska dowódczo-sztabowe: 1 lutego objął funkcję flagowego artylerzysty sztabu dowódcy Eskadry, 16 września – flagowego artylerzysty sztabu dowódcy Samodzielnego Zespołu Ćwiczebnego, 14 III 1908 r. – oficera flagowego sztabu polowego dowódcy Zespołu Floty Czarnomorskiej, 14 lipca tego roku – starszego oficera artylerii na pancerniku „Joann Złatoust”, 14 września – flagowego artylerzysty sztabu dowódcy Floty Czarnomorskiej, 27 III 1909 r. – flagowego artylerzysty na pancerniku „Rostisław”, 13 października tego roku – starszego oficera na pancerniku „Joann Złatoust”⁴⁵.

Na dynamiczny rozwój kariery zawodowej Kietlińskiego bez wątpienia korzystnie wpłynął fakt ścisłej współpracy z kadm. Henrykiem Cywińskim (1855–1938), Polakiem w służbie carskiej, który w latach 1906–1908 dowodził Flotą Czarnomorską⁴⁶. Cywiński jako pierwszy dowódca w Rosyjskiej Cesarskiej Marynarce Wojennej wprowadził w dowodzonym przez siebie związku operacyjnym strzelania artyleryjskie na dystansie ponad 18 km. Wyznaczenie Kietlińskiego na stanowisko flagowego artylerzysty dowodzi, że Cywiński cenił jego wiedzę teoretyczną w dziedzinie artylerii morskiej, popartą doświadczeniem bojowym wyniesionym z wojny rosyjsko-japońskiej. Pozytywne rezultaty ćwiczeń w strzelaniu na dużych dystansach, prowadzonych we Flocie Czarnomorskiej, wzbudziły zainteresowanie admiralicji rosyjskiej. W styczniu 1908 r. Kietliński wraz ze swym przełożonym wyjechał do Petersburga celem zreferowania wyników przeprowadzonych ćwiczeń

⁴⁴ Według ustaleń historyka rosyjskiego Kornelija Szacillo Flota Oceanu Spokojnego utraciła 69 okrętów bojowych (w tym 15 pancerników oraz 2 pancerniki obrony wybrzeża) i pomocniczych. Zob. К.Ф. Шаццлло, *От портсмутского мира к первой мировой войне. Генералы и политика*, Москва 2000, s. 22. Nieco inne dane podają polscy badacze: Józef Wiesław Dyskant – 76 okrętów bojowych i pomocniczych. Zob. J.W. Dyskant, *Cuszima 1905*, Warszawa 1989, s. 257; P. Olender – 66 okrętów bojowych i pomocniczych. Zob. idem, op. cit., s. 451. W brytyjskim informatorze wskazano, iż marynarka rosyjska utraciła 63 jednostki bojowe. Zob. *Conway's All The World's Fighting Ships 1860–1905*, London 1979, s. 172.

⁴⁵ РГАВМФ, ф. 406, оп. 9, д. 1748, к. 4–6.

⁴⁶ Obszerny szkic biograficzny Henryka Cywińskiego zob. Z. Machaliński, op. cit., s. 9–28.

członkom Komitetu Artylerii Morskiej, pracującym nad rocznym programem strzelań ćwiczebnych w związkach operacyjnych Rosyjskiej Cesarskiej Marynarki Wojennej⁴⁷. Gruntowna wiedza teoretyczna i praktyczna Kietlińskiego w dziedzinie artylerii morskiej, którą wykazał się, referując kwestie związane z organizacją i prowadzeniem strzelań we Flocie Czarnomorskiej, zwróciła uwagę admiralicji na jego osobę jako świetnego oficera predestynowanego do objęcia ważnych funkcji dowódczo-sztabowych.

Za zasługi i nienaganną służbę Kietliński został awansowany 19 XII 1907 r. na stopień kapitana lejtnanta (komandora podporucznika), a 1 V 1910 r. na stopień kapitana 2. rangi (komandora porucznika)⁴⁸. 20 VIII 1906 r. odznaczono go Orderem św. Stanisława II klasy z mieczami za zasługi w bitwie na Morzu Żółtym, a 1 VII 1907 r. – Orderem św. Włodzimierza IV klasy z mieczami i kokardą za udział w obronie Port Artur⁴⁹.

Dowodem wysokich notowań Kietlińskiego w admiralicji była propozycja objęcia stanowiska wykładowcy w Mikołajewskiej Akademii Morskiej, stanowiącej najwyższy szczebel studiów w rosyjskim wojskowym szkolnictwie morskim, którą otrzymał w październiku 1911 r. Przed przyjęciem nowej funkcji delegowano go do Wielkiej Brytanii, Francji i Włoch w celu zapoznania się z organizacją flot wojennych mocarstw zachodnioeuropejskich. Po powrocie do Petersburga, 16 VI 1913 r. został wyznaczony na wykładowcę w Mikołajewskiej Akademii Morskiej. Prowadził wykłady z dziedziny organizacji i systemu szkolenia flot obcych na Wydziale Nauk Wojennomorskich, którego absolwenci byli kierowani do pracy w Sztabie Generalnym Marynarki Wojennej, w sztabach flot lub obejmowali funkcje dowódców związków taktycznych floty⁵⁰.

Milowy krok w karierze zawodowej Kietlińskiego stanowiło wyznaczenie go 1 XII 1913 r. na p.o. szefa wydziału operacyjnego sztabu dowódcy Floty Czarnomorskiej⁵¹. Nominacja nastąpiła na wniosek adm. Andrieja Eberhardta⁵², dowódcy ww. związku operacyjnego, który znał Kietlińskiego

⁴⁷ W swoich pamiętnikach Cywiński nadmienił, że prowadzone we Flocie Czarnomorskiej strzelania artyleryjskie na dużych dystansach wzbudziły zainteresowanie także w admiralicjach innych mocarstw. Latem 1908 r. w bazie w Sewastopolu gościli kolejno attaché morscy USA, Niemiec i Francji, próbując uzyskać szczegółowe informacje dotyczące eksperymentów rosyjskich. Zob. Г.Ф. ЦЫВИНСКИЙ, *Пятьдесят лет в Российской Императорском Флоте*, Санкт Петербург 2008, s. 119–121.

⁴⁸ РГАВМФ, ф. 406, оп. 9, д. 1748, к. 2.

⁴⁹ Ibidem, к. 2, 4; *Список личного состава...*, s. 117.

⁵⁰ РГАВМФ, ф. 406, оп. 9, д. 1748, к. 2. Zob. też: W. Kietlińska, op. cit., s. 311–312.

⁵¹ РГАВМФ, ф. 873 (Атестации на личный состав флота – коллекция), оп. 10, д. 181, к. 3.

⁵² Andriej Eberhardt (1856–1919), we flocie od 1875 r., absolwent elitarnej Szkoły Morskiej (1878). Od 1899 r. dowodził okrętami bojowymi: kanonierką „Mandzur” (1899–1901) i krążownikiem „Admirał Nachimow” (1901). W latach 1903–1904 pełnił funkcję zastępcy szefa sztabu Eskadry Oceanu Spokojnego. Uczestniczył w wojnie rosyjsko-japońskiej – zastępca szefa sztabu ds. operacyjnych dowódcy Eskadry Oceanu Spokojnego (1903–1904), dowódca

ze wspólnej służby we Flocie Oceanu Spokojnego podczas wojny rosyjsko-japońskiej i cenił jego wiedzę w dziedzinie artylerii morskiej oraz doświadczenie w pracy sztabowej. W opinii świadka epoki, kontradm. Wieniamina Łukina⁵³, nowy szef wydziału operacyjnego dał się szybko poznać jako oficer energiczny i pełen inicjatywy, proponując prowadzenie regularnych ćwiczeń, w tym szczególnie strzelań artyleryjskich, wszystkich związków taktycznych Floty Czarnomorskiej⁵⁴. Mimo że Kietlińskiemu pozostawiono etat wykładowcy w Mikołajewskiej Akademii Morskiej, do zajęć dydaktycznych już nigdy nie wrócił. Niespełna rok po objęciu jednej z kluczowych funkcji we Flocie Czarnomorskiej, na wniosek adm. Eberhardta, 7 IX 1914 r. został awansowany na stopień kpt. 1. rangi (komandora)⁵⁵.

Najważniejszy etap w karierze zawodowej Kietlińskiego przypadł bez wątpienia na okres I wojny światowej. Działania zbrojne na akwenie czarnomorskim rozpoczęła flota turecka, która bez formalnego wypowiedzenia wojny ostrzelała 29 X 1914 r. siły główne floty rosyjskiej, bazujące w Sewastopolu

---

pancernika „Cesariewicz” (1904), zastępca szefa Sztabu Polowego MW namiestnika na Dalekim Wschodzie (1904). Po wojnie rosyjsko-japońskiej powierzano mu coraz bardziej odpowiedzialne funkcje dowódczo-sztabowe: dowodził pancernikami „Impierator Aleksandr II” (1905–1906) i „Pantielejmon” (1906) oraz zespołem okrętów szkolnych (1907–1908), był zastępcą szefa Sztabu Głównego MW (1906–1908), szefem Sztabu Generalnego MW (1908–1911) oraz dowódcą Floty Czarnomorskiej (1911–1916). Po odwołaniu ze stanowiska dowódcy Floty Czarnomorskiej został nominowany na członka Rady Admiralicji. Po przejęciu władzy przez bolszewików, zdymisjonowany w grudniu 1917 r. Rangę kontradmirała osiągnął w 1907 r., wiceadmirała – w 1909 r., admirała – 27 IV 1913 r. Zob. *Служба личного состава...*, s. 34.

⁵³ Wieniamin Łukin (1866–?), we flocie od 1884 r., absolwent Szkoły Morskiej (1887). Uczestnik wojny rosyjsko-japońskiej – dowodził kontrtorpedowcem „Storożewoj” (1904). W okresie pocusziskim służył we Flocie Czarnomorskiej: dowodził kolejno jachtem „Kolchida” (1907–1908) oraz kanonierką „Zaporożec” (1908–1910), a następnie objął stanowisko szefa wydziału operacyjnego sztabu Floty (1910–1913). W latach I wojny światowej powierzano mu coraz bardziej odpowiedzialne funkcje dowódczo-sztabowe we Flocie Czarnomorskiej: dowodził pancernikiem „Tri Swiatitiela”, równolegle pełnił funkcję zastępcy szefa sztabu 2. Brygady Pancerników, a od listopada 1916 r. – dowódcy ww. związku taktycznego. Po wybuchu rewolucji w Rosji w 1917 r., na wniosek komitetów okrętowych, Łukin czasowo przejął dowodzenie Flotą Czarnomorską (czerwiec–sierpień tego roku). W sierpniu 1917 r. został zwolniony na własną prośbę i wyjechał do Piotrogradu, gdzie włączono go w skład Rady Admiralicji. Po przewrocie bolszewickim został przeniesiony w stan spoczynku. W kwietniu 1918 r. zaciągnął się do służby w Robotniczo-Chłopskiej Czerwonej Marynarce Wojennej. W latach 1919–1923 uczestniczył w pracach Morskiej Komisji Historycznej w Piotrogradzie, której celem było przeanalizowanie doświadczeń pierwszej wielkiej wojny światowej na morzu pod kątem ich wykorzystania przy wypracowywaniu nowych zasad strategii i taktyki. W 1926 r. został przeniesiony w stan spoczynku. Zob. *Ibidem*, s. 97; В.К. Лукин, *Заметки о боевой деятельности Черноморского Флота в период 1914–1918 гг.*, Санкт Петербург 2008, s. 11–14 (nota biograficzna Łukina autorstwa А.А. Бочарова).

⁵⁴ В.К. Лукин, *op. cit.*, s. 51.

⁵⁵ РГАВМФ, ф. 873, оп. 10, д. 181, к. 3; *Список личного состава...*, s. 117.

oraz mniejsze jednostki rozmieszczone w portach w Odessie, Teodozji i Noworosyjsku. Straty rosyjskie były stosunkowo niewielkie (kanonierka oraz stawiacz min), ale ucierpiał prestiż carskiej floty. Analiza przebiegu wydarzeń wskazuje, że po stronie rosyjskiej kompletnie zawiodła łączność, a dowódca Floty Czarnomorskiej nie wykazał się inicjatywą w zabezpieczeniu podległych mu związków taktycznych oraz baz morskich⁵⁶. *Nota bene* była to już druga kompromitująca „wpadka” Eberhardta, gdyż podobnym niedbalstwem „wyróżnił się” w 1904 r. podczas ataku floty japońskiej na Port Artur, gdy jeszcze w stopniu kpt. 1. rangi pełnił funkcję zastępcy szefa sztabu dowódcy Eskadry Oceanu Spokojnego ds. operacyjnych⁵⁷. Niefortunny dla floty rosyjskiej początek działań wojennych na akwenie czarnomorskim nie miał żadnych negatywnych konsekwencji dla dalszej kariery zawodowej Kietlińskiego. Po rozpoczęciu wojny z Turcją przygotował plan operacyjny zakładający wywalczenie przez Flotę Czarnomorską panowania na akwenie poprzez stoczenie generalnej bitwy z głównymi siłami floty osmańskiej. Plan przewidywał postawienie zagród minowych na podejściach do cieśniny Bosfor oraz ostrzelanie Zonguldaku – głównego portu wywozowego tureckiego zagłębia węglowego. W ocenie Kietlińskiego próba przełamania blokady rosyjskiej przez flotę turecką musiała doprowadzić do generalnej bitwy, w której pancerniki Floty Czarnomorskiej, dysponujące przewagą ognia, miały wywalczyć panowanie na akwenie. Operację na podejściach do Bosforu planowano skorelować z działaniami na tureckich morskich liniach komunikacyjnych prowadzących wzdłuż wybrzeża anatolijskiego, którymi transportowce dowoziły posiłki wojskowe i zaopatrzenie dla 3. Armii walczącej na froncie kaukaskim⁵⁸. Analiza akt osobowych Kietlińskiego, dotyczących przebiegu służby podczas kampanii wojennej 1914 r., wskazuje, że uczestniczył w dwóch operacjach bojowych z udziałem brygady pancerników Floty Czarnomorskiej. Za udział w bitwie w rejonie przylądka Sarycz⁵⁹ został odznaczony 6 I 1915 r. Orderem św. Anny II klasy z mieczami⁶⁰.

14 I 1915 r. Kietlińskiego wyznaczono na zastępcę szefa sztabu Floty Czarnomorskiej ds. operacyjnych⁶¹. Tym samym jego pozycja w dowództwie Floty uległa dalszemu wzmocnieniu, gdyż objął ważne stanowisko sztabowe,

⁵⁶ Szerzej o początku wojny na akwenie czarnomorskim w 1914 r. zob. M. Herma, *Pod banderą św. Andrzeja...*, s. 40–45.

⁵⁷ J.W. Dyskant, *Port Artur 1904*, Warszawa 1996, *passim*.

⁵⁸ Przebieg kampanii 1914 r. na Czarnomorskim Teatrze Działań Wojennych zob. M. Herma, *Pod banderą św. Andrzeja...*, s. 48–58.

⁵⁹ W nierozstrzygniętej bitwie blisko przylądka Sarycz, stoczonej 18 XI 1914 r., brygada pancerników (predrednotów) Floty Czarnomorskiej starła się z krążownikiem liniowym „Yavuz Sultan Selim” (eks-niem. „Goeben”) oraz krążownikiem lekkim „Midilli” (eks-niem. „Breslau”), tracąc niepowtarzalną szansę wyeliminowania dwóch najnowocześniejszych jednostek floty osmańskiej. Szerzej zob. *Ibidem*, s. 50–53.

⁶⁰ *Список личного состава...*, s. 117.

⁶¹ ПГАВМФ, ф. 873, оп. 10, д. 181, к. 3; *Список личного состава...*, s. 117.

które zapewniało mu pełną kontrolę nad wydziałem operacyjnym odpowiedzialnym za planowanie wszystkich operacji bojowych na Morzu Czarnym. Od dnia nominacji podlegał bezpośrednio, z pominięciem szefa sztabu, dowódcy Floty Czarnomorskiej, którego w razie krótkotrwałej absencji mógł zastępować w dowodzeniu związkiem operacyjnym⁶².

Podczas drugiej kampanii wojennej na Morzu Czarnym Kietliński uczestniczył osobiście w sześciu operacjach bojowych z udziałem brygady pancerników, które przeprowadzone zostały w okresie od marca do czerwca 1915 r. w południowo-zachodniej części akwenu. Wzmoczona aktywność sił głównych Floty Czarnomorskiej na podejściach do Bosforu była efektem dyrektyw Naczelnego Dowództwa Sił Zbrojnych Rosji, które pragnęło w ten sposób wesprzeć operacje floty brytyjskiej i francuskiej atakującej Dardanele⁶³. Podczas czwartej operacji Kietliński uczestniczył w nierozstrzygniętej bitwie z krążownikiem liniowym „Yavuz Sultan Selim”, stoczonej 10 V 1915 r. w rejonie Bosforu⁶⁴. Za zasługi wojenne został odznaczony 7 VI 1915 r. Orderem św. Włodzimierza III klasy z mieczami⁶⁵.

Najbardziej obfitujący w sukcesy okres służby Kietlińskiego we Flocie Czarnomorskiej przypadł na drugą połowę 1915 r. oraz początek kampanii 1916 r. Jesienią 1915 r. po wejściu do służby dwóch drednotów („Impieratrica Marija”, „Impieratrica Jekatierina Wielikaja”) siły główne Floty zostały podzielone na trzy grupy operacyjno-taktyczne, z których każda przewyższała siłą ognia najsilniejszy okręt floty tureckiej – krążownik liniowy „Yavuz Sultan Selim”. Umożliwiło to flocie rosyjskiej rozwinięcie działań blokadowych u brzegów Turcji, sprzymierzonej z nią Bułgarii⁶⁶ oraz operacje na liniach komunikacyjnych przeciwnika prowadzących wzdłuż północnych wybrzeży Anatolii.

W rezultacie ofensywnych działań Floty Czarnomorskiej marynarka turecka poniosła poważne straty w jednostkach transportu morskiego, co skutkowało narastającymi problemami logistycznymi w zaopatrywaniu wojsk walczących na froncie kaukaskim. Początek kampanii 1916 r. przyniósł kolejne sukcesy stronie rosyjskiej. 19 kwietnia tego roku wojska rosyjskie przy wsparciu Floty Czarnomorskiej zdobyły Trapezunt (tur. Trabzon) – dogodnie położony port

---

⁶² Kompetencje zastępcy szefa sztabu floty ds. operacyjnych zob. *Военный Энциклопедический Словарь*, Moskwa 2002, s. 1332.

⁶³ Szerzej o operacji flot sprzymierzonych w Dardanelach zob. P. Nykiel, *Wyprawa do Złotego Rogu. Działania wojenne w Dardanelach i na Morzu Egejskim (sierpień 1914 – marzec 1915)*, Kraków–Międzyzdroje 2008, passim.

⁶⁴ „Yavuz Sultan Selim” został trafiony trzema pociskami kal. 305 mm, ale wykorzystując przewagę prędkości nad pancernikami rosyjskimi, oderwał się od przeciwnika i wszedł do Bosforu. Szerzej zob. M. Herma, *Pod banderą św. Andrzeja...*, s. 69–72.

⁶⁵ РГАВМФ, ф. 417 (Главный Морской Штаб), оп. 5, д. 4374, к. 8; *Список личного состава...*, s. 117.

⁶⁶ Bułgaria przystąpiła do wojny po stronie państw centralnych 14 X 1915 r., uderzając na Serbię. Rosja wypowiedziała wojnę Bułgarii 20 X 1915 r. Zob. J. Dąbrowski, *Wielka Wojna 1914–1918*, t. II, Poznań 2000, s. 177 [reprint].

pełniący rolę bazy przeładunkowej, przez którą docierały dostawy dla wojsk tureckich walczących w rejonie Erzurumu⁶⁷.

Paradoksalnie sukcesy w wymiarze operacyjno-taktycznym, odnoszone przez Flotę Czarnomorską, zbiegły się w czasie z narastaniem konfliktu między jej dowództwem a Sztabem Polowym Marynarki Wojennej⁶⁸. Po reorganizacji dowodzenia marynarką, dokonanej w lutym 1916 r., dowódca Floty Czarnomorskiej podlegał bezpośrednio szefowi Sztabu Polowego wiceadm. Aleksandrowi Rusinowi⁶⁹, który był odpowiedzialny przed carem, pełniącym funkcję Naczelnego Wodza Sił Zbrojnych Rosji⁷⁰, za prowadzenie wojny morskiej. Wiceadmiral Rusin kontrolował poczynania dowództwa Floty Czarnomorskiej za pośrednictwem swego zastępcy, któremu podlegał Wydział Operacyjny II obejmujący Południowy Morski Teatr Działań Wojennych (Morze Czarne). Stanowisko to powierzył jednemu ze swoich zaufanych oficerów, kpt. 1. rangi (kmdr.) Aleksandrowi Bubnowowi⁷¹.

W swych pamiętnikach Bubnow odnotował, że latem 1916 r. stosunki między Sztabem Polowym a dowództwem Floty Czarnomorskiej pozostawały

⁶⁷ Szerzej o operacjach Floty Czarnomorskiej w drugiej połowie 1915 r. oraz pierwszej połowie 1916 r. zob. M. Herma, *Pod banderą św. Andrzeja...*, s. 77–92.

⁶⁸ Sztab Polowy MW utworzono w Kwaterze Głównej Naczelnego Wodza na mocy rozkazu cara Mikołaja II z 7 II 1916 r. Szerzej o organizacji dowodzenia rosyjską marynarką wojenną podczas Wielkiej Wojny zob. M. Herma, *Dowodzenie rosyjską Cesarską Marynarką w latach I wojny światowej*, „Przegląd Historyczno-Wojskowy” 2006, nr 4, s. 215–226; idem, *Sztab polowy Rosyjskiej Cesarskiej Marynarki Wojennej w latach pierwszej wojny światowej*, „Annales Academiae Paedagogicae Cracoviensis. Studia Historica” 2007, t. VI, s. 111–120.

⁶⁹ Aleksandr Rusin (1861–1956), we flocie od 1878 r., absolwent elitarnej Szkoły Morskiej (1881) i Mikołajewskiej Akademii Morskiej (1888), p.o. zastępcy szefa Sztabu Głównego MW (1907–1908); p.o. komendanta Mikołajewskiej Akademii Morskiej i dyrektora Korpusu Morskiego (1908–1909); dyrektor Korpusu Morskiego (1909–1913); szef Sztabu Głównego MW (1913–1914); szef Sztabu Generalnego MW (1914–1917); pierwszy zastępca ministra MW (1915–1917); szef Sztabu Polowego MW Naczelnego Wodza (1916–1917). Rangę kontradmirała osiągnął w 1909 r., wiceadmirała – w 1912 r., admirała – 23 IV 1916 r. Po przewrocie bolszewickim na emigracji. Zmarł w Casablance (1956). Zob. *Список личного состава...*, s. 36; В.Д. Доценко, *Морской Биографический Словарь*, Санкт Петербург 1995, s. 358.

⁷⁰ Mikołaj II sprawował funkcję Naczelnego Wodza Sił Zbrojnych Cesarstwa Rosyjskiego w okresie od 5 IX 1915 r. do 15 III 1917 r. Zob. M. Herma, *Naczelne Dowództwo Sił Zbrojnych Rosji w latach 1914–1917 (organizacja, obsada personalna)*, „Studia Historyczne” 2007, z. 2, s. 186, 189.

⁷¹ Aleksandr Bubnow (1883–1963), we flocie od 1900 r., absolwent Morskiego Korpusu Kadetów (1903). W okresie pocuszimskim wykładowca w Korpusie Morskim oraz w Mikołajewskiej Akademii Morskiej. Podczas I wojny światowej oficer Sztabu Polowego Naczelnego Wodza (w Zarządzie MW: 1914–1916), zastępca szefa Sztabu Polowego MW (1916–1917), a po rewolucji lutowej i reorganizacji Kwatery Głównej – szef Zarządu MW Sztabu Polowego Naczelnego Wodza (1917). Rangę kontradmirała osiągnął w 1917 r. Od 1920 r. na emigracji we Francji, a następnie w Jugosławii. Zmarł 2 II 1963 r. w Kranj (Jugosławia, od 1991 r. – Słowenia). Zob. *Список личного состава...*, 176; И.В. Козырь, *От Цусимы до Рагузы*, Санкт Петербург 2011, passim.

coraz bardziej napięte. W jego opinii powodem narastającego konfliktu był brak sukcesów Floty Czarnomorskiej w walce z tureckim krążownikiem „Yavuz Sultan Selim”, którego rajdy po Morzu Czarnym, połączone z ostrzeżliwaniem portów rosyjskich, wzbudzały irytację dowództwa marynarki. Winą za niepodejmowanie aktywnych działań na podejściach do Bosforu, które uniemożliwiłyby wyjścia floty tureckiej na akwen czarnomorski, Sztab Polowy obarczył Kietlińskiego „cieszącego się nieograniczonym zaufaniem i poparciem głównodowodzącego Flotą [Czarnomorską] [adm.] A.A. Eberhardta”⁷². Bubnow nadmieniał w pamiętnikach, że z rozkazu adm. Rusina wizytował sztab Floty Czarnomorskiej w Sewastopolu i odbył wielogodzinne rozmowy z Kietlińskim oraz innymi oficerami sztabu. Został jednak bardzo chłodno przyjęty, a próba nakłonienia dowództwa Floty Czarnomorskiej do blokady Bosforu zakończyła się niepowodzeniem z uwagi na sprzeciw Kietlińskiego, którego poparli inni oficerowie⁷³. Sugestia adm. Rusina, by odwołać Kietlińskiego, spotkała się jednak z kategorycznym sprzeciwem adm. Eberhardta, który raportował, że w pełni podziela jego koncepcję prowadzenia działań wojennych na Morzu Czarnym. W odpowiedzi na bezkompromisową postawę adm. Eberhardta minister marynarki wojennej adm. Grigorowicz, któremu asystował szef Sztabu Polowego adm. Rusin, złożył 9 VII 1916 r. raport carowi, w którym poddał ostrej krytyce sposób dowodzenia Flotą Czarnomorską, wnioskując o zdymisjonowanie jej dotychczasowego dowódcy⁷⁴. Wniosek ministra marynarki wojennej został zaakceptowany przez Mikołaja II, w efekcie czego 11 VII 1916 r. adm. Eberhardta odwołano ze stanowiska dowódcy Floty Czarnomorskiej⁷⁵. Zdymisjonowanie Eberhardta położyło kres dalszej służbie Kietlińskiego we Flocie Czarnomorskiej, gdyż jej nowy dowódca, wiceadm. Aleksandr Kołczak⁷⁶ obsadził kluczowe stanowiska w sztabie Floty oddanymi sobie oficerami,

⁷² А.Д. Бубнов, *В царской Ставке*, Москва 2014, s. 148.

⁷³ Ibidem.

⁷⁴ Autorem raportu był najprawdopodobniej Aleksandr Bubnow. Szczegółową analizę raportu zob. Д.Ю. Козлов, А.Ю. Савинов, „Обвинительный Акт” адмиралу А.А. Эбергарду, „Военно-Исторический Журнал” 2003, nr. 10, s. 33–40; nr. 11, s. 46–50.

⁷⁵ А.Д. Бубнов, op. cit., s. 149; И.К. Григорович, *Воспоминания бывшего морского министра*, Москва 2005, s. 109.

⁷⁶ Aleksandr Kołczak (1874–1920), we flocie od 1891 r., absolwent Morskiego Korpusu Kadetów (1894); uczestnik wojny rosyjsko-japońskiej (1904–1905) – dowódca kontrtorpedowca „Sierdityj” (1904), ranny w obronie Port Artur, po upadku twierdzy w niewoli japońskiej, po powrocie do kraju odznaczony złotą szablą „Za Męstwo”. Oficer Sztabu Generalnego MW (1906–1908, 1911–1912). W latach 1908–1914 dowodził okrętami – transportowcem „Wajgacz” (1908–1909) oraz kontrtorpedowcami „Ussurijec” (1912–1913) i „Pogranicznik” (1913–1914). W latach I wojny światowej dowodził związkami taktycznymi i operacyjnymi: dywizjonem kontrtorpedowców Floty Bałtyckiej (1915–1916), a następnie Flotą Czarnomorską (1916–1917). Po przewrocie bolszewickim w 1917 r. stanął na czele konkurencyjnego dla Rosji bolszewickiej ośrodka władzy na Syberii, proklamując się Najwyższym Zarządcą Rosji. W styczniu 1918 r. został wydany w ręce bolszewików i rozstrzelany w Irkucku 7 II 1918 r. Zob. *Список личного состава...*, s. 59; В.Д. Доценко, op. cit., s. 211.

którzy służyli z nim wcześniej we Flocie Bałtyckiej, a Kietlińskiego odesłał do Piotrogradu (Sankt Petersburg) do dyspozycji ministra marynarki wojennej.

Podsumowując okres służby Kietlińskiego na stanowisku zastępcy szefa sztabu Floty Czarnomorskiej ds. operacyjnych, należy podkreślić, że związek operacyjny marynarki rosyjskiej, na dowodzenie którym wywierał istotny wpływ⁷⁷, odnosił w latach 1915–1916 sukcesy w wymiarze operacyjno-taktycznym, które zapewniły mu *de facto* panowanie na akwenie czarnomorskim⁷⁸. Dowództwo Floty Czarnomorskiej nie podjęło natomiast ryzyka przeprowadzenia operacji desantowej na wielką skalę w strefie Bosforu, która w przypadku powodzenia przyniosłaby Rosji sukces w wymiarze strategicznym, umożliwiając zawładnięcie strefą cieśnin czarnomorskich. Moim zdaniem Kietliński nie przejawiał inicjatywy w tej kwestii, gdyż na podstawie dyrektyw otrzymywanych z Kwatery Głównej Naczelnego Dowództwa Sił Zbrojnych (dalej: Stawka) trafnie wnioskował, że Stawka była przeciwna wydzieleniu odpowiedniej ilości wojska niezbędnej do przeprowadzenia operacji desantowej. Ten brak zrozumienia dla roli i znaczenia morskiego komponentu sił zbrojnych Rosji wynikał z faktu, że aż do lutego 1916 r. marynarka wojenna nie posiadała w Stawce stałego organu w postaci sztabu polowego. Stawka była zdominowana przez generałów służących w wojskach lądowych, którzy jak większość carskiej generalicji, z niedowierzaniem odnosili się do bojowych możliwości floty, traktując ją wyłącznie jako czynnik wspomagający działania wojsk lądowych operujących na fłance nadmorskiej. Po utworzeniu Sztabu Polowego Marynarki Wojennej doszło do formalnego równouprawnienia obu rodzajów sił zbrojnych, ale wysiłki dowództwa marynarki, mające na celu wyprowadzenie Floty Czarnomorskiej (a także Bałtyckiej) z impasu strategicznego, w jakim tkwiła, okazały się bezowocne. Latem 1916 r. w Sztabie

⁷⁷ Według opinii Stanisława Rymszewicza – Polaka, który podczas I wojny światowej służył we Flocie Czarnomorskiej: „Wszyscy wiedzieli dobrze, że faktycznie komandor [kpt. 1. rangi – M.H.] Kietliński dowodził flotą, a nie przemiły i bardzo dobrze ułożony staruszek, admirał von Eberhardt”. Zob. niepublikowane pamiętniki Stanisława Rymszewicza, s. 22. Najobszerniejsza część pamiętników Rymszewicza została zdeponowana w 1996 r. przez jego syna w prywatnym archiwum Pani Joanny Gierowskiej-Kałaur. Depozytariuszka pamiętników otrzymała też wyłączność na wykorzystanie tekstu w publikacjach naukowych. Zob. J. Gierowska-Kałaur, *Polacy we Flocie Nadcarnomorskiej we wspomnieniach Stanisława Rymszewicza*, w: *Polacy na południowej Ukrainie i Krymie*, red. T. Ciesielski, E. Czapiewski, W. Kusznir, Odessa–Opole–Wrocław 2007, s. 351–361.

⁷⁸ W opinii autora podejmowane sporadycznie rajdy krążownika „Yavuz Sultan Selim” nie miały istotnego znaczenia dla układu sił na Morzu Czarnym, gdyż po wejściu do służby dwóch dreadnotów Flota Czarnomorska przejęła inicjatywę strategiczną na akwenie. Straty materialne, stanowiące efekt ostrzeliwania portów rosyjskich, były niewielkie. Przykładowo skutkiem rajdu połączonego z ostrzelaniem portu Tuapse 4 VII 1916 r. było zatopienie małego parowca oraz czterech żaglowców. Nieudany pościg grup manewrowych Floty Czarnomorskiej za krążownikiem tureckim został jednakże wykorzystany przez admiralicję rosyjską jako dogodny pretekst do odwołania Eberhardta i Kietlińskiego. Zob. M. Herma, *Pod banderą św. Andrzeja...*, s. 93.

Polowym Marynarki Wojennej górę wzięło przekonanie, że istotą problemu jest brak energii w prowadzeniu działań ofensywnych wykazywany przez dowództwo Floty Czarnomorskiej, tj. *de facto* Eberhardta i Kietlińskiego, w efekcie czego obaj zostali zdymisjonowani. *Nota bene* ich następcom, w tym wiceadm. Kołczakowi kreowanemu na wybitnego dowódcę, nie udało się osiągnąć głównego celu strategicznego w postaci zawładnięcia cieśninami czarnomorskimi. Nowsze badania wykazały ponadto, że plany i niezbędne przygotowania do wielkiej operacji minowej na podejściach do Bosforu, które Flota Czarnomorska dowodzona przez Kołczaka zrealizowała latem i jesienią 1916 r., zostały opracowane przez Kietlińskiego i kierowany przez niego wydział operacyjny sztabu Floty już w czerwcu tego roku⁷⁹.

Kietliński krótko pozostawał bez przydziału służbowego, gdyż już 3 VIII 1916 r. został wyznaczony przez ministra marynarki wojennej adm. Grigorowicza na dowódcę krążownika lekkiego „Askold”⁸⁰, który w tym czasie przechodził remont kapitalny we francuskiej stoczni Forges et Chantiers de la Méditerranée w La Seyne koło Tulonu⁸¹. Do Tulonu dotarł drogą okrężną poprzez Szwecję i Wielką Brytanię i 23 IX 1916 przejął dowództwo na okręcie. Obejmował stanowisko w niełatwej sytuacji, gdyż kilka tygodni przed jego przybyciem, w nocy z 1 na 2 września w komorze amunicyjnej krążownika doszło do wybuchu będącego efektem sabotażu. Sąd Wojenny, powołany przez kpt. 1. rangi Siergieja Iwanowa, poprzedniego dowódcę „Askolda”, skazał czterech marynarzy uznanych za winnych sabotażu na karę śmierci. 26 IX 1916 r. Kietliński zatwierdził wyrok, który wykonano dwa dni później⁸².

⁷⁹ Д.Ю. Козлов, *Нарушение морских коммуникаций по опыту действий Российского флота в Первой мировой войне (1914–1917)*, Москва 2013, s. 311–312.

⁸⁰ Po wybuchu I wojny światowej krążownik „Askold”, wchodzący w skład Flotylli Syberyjskiej, został przebazowany z Dalekiego Wschodu na Morze Śródziemne i w okresie od grudnia 1914 r. do lutego 1916 r. działał w składzie sił morskich ententy u wybrzeży Turcji, m.in. wziął udział w operacji dardaneelskiej flot sprzymierzonych. Szerzej zob. В.Я. Крестьянинов, С.В. Молодцов, *Крейсер „Аскольд”*, Санкт Петербург 2012, s. 173–197.

⁸¹ РГАВМФ, ф. 873, оп. 10, д. 181, к. 4. Grigorowicz najwyraźniej żywił osobistą niechęć do Kietlińskiego, gdyż w pamiętnikach odnotował, że wyznaczył go dowódcą „Askolda”, by uniemożliwić mu dalszą służbę we Flocie Czarnomorskiej. W jego opinii Kietliński był bowiem „upartym rezonerem, zawsze wynajdującym wszelakie przeszkody dla wyjścia okrętów z portu i wiecznie siedzącym na brzegu nawet podczas wyjścia eskadry w morze”. Zob. И.К. Григорович, op. cit., s. 109. Moim zdaniem negatywna opinia Grigorowicza nie znajduje jednak potwierdzenia w dokumentach dotyczących przebiegu służby Kietlińskiego we Flocie Czarnomorskiej.

⁸² Stanowisko admiralicji rosyjskiej w kwestii wykonania wyroku śmierci na skazanych marynarzach z „Askolda” było dość dwuznaczne. Minister marynarki adm. Grigorowicz odnotował w swych pamiętnikach, że polecił wstrzymać wykonanie wyroku, jednakże z rozkazu Kietlińskiego został on wykonany. Zob. Ibidem, s. 114. Oceniając rzekomą nie-subordynację Kietlińskiego, należy zaznaczyć, że 27 IX 1916 r. powiadomił on telegraficznie admiralicję o wyznaczonej nazajutrz egzekucji, a odpowiedź ministra dotarła do Tulonu 28 września w godzinach popołudniowych, tj. kilka godzin po egzekucji. Słuszna zatem

W świetle nowszych badań przeprowadzonych przez historyków rosyjskich wina oskarżonych nie budziła wątpliwości Kietlińskiego. Surowość wyroku wpłynęła na podniesienie dyscypliny wśród załogi, która mocno podupadła podczas przeciągającego się w czasie remontu „Askolda”⁸³, ale do Kietlińskiego przylgnęło określenie „kontrrewolucjonisty i reakcjonisty”⁸⁴.

Uznając, że długotrwały pobyt w porcie podczas wojny wpływał demoralizująco na załogę, Kietliński podjął wysiłki na rzecz przyspieszenia prac remontowych. Równocześnie w celu przywrócenia dyscypliny wśród oficerów zabronił im kwaterować na lądzie i nakazał większe zaangażowanie w prace na okręcie. Natomiast dzień powszedni marynarzy wypełnił intensywnymi pracami na krążowniku oraz ćwiczeniami mającymi podnieść ich sprawność bojową. Zadbał także o podniesienie morale wśród załogi. W tym celu w czasie wolnym od służby wygłaszał odczyty dotyczące przebiegu wojny, wprowadził zajęcia gimnastyczne, przyspieszone kursy dla analfabetów oraz organizował wycieczki na tereny podmiejskie⁸⁵.

18 XII 1916 r., rozkazem admiralicji, „Askold” został formalnie włączony w skład Flotyli Północnego Oceanu Lodowatego⁸⁶, w związku z czym Kietliński otrzymał zadanie doprowadzenia krążownika do Murmańska – niezamarzającego portu położonego nad Zatoką Kolską nad morzem Barentsa. 9 I 1917 r. „Askold” wyszedł z Tulonu, biorąc kurs na Gibraltar. Podczas rejsu na wody Arktyki krążownik rosyjski zawinął do Portsmouth i Devonport na Wyspach Brytyjskich, gdzie miały zostać wykonane ostatnie prace remontowe⁸⁷. Wybuch rewolucji w Rosji, której efektem było obalenie caratu (Mikołaj II abdykował 15 III 1917 r.) i przejęcie władzy przez Rząd Tymczasowy kierowany przez księcia Gięorgija Lwowa, zastał Kietlińskiego podczas postoju w Anglii. Po otrzymaniu drogą radiową oficjalnego komunikatu admiralicji o wybuchu rewolucji w Piotrogradzie Kietliński zwołał zebranie załogi, na

---

wyduje się hipoteza Wiery Kietlińskiej, że „minister na skutek wzrastającego niezadowolenia społeczeństwa usiłował zrzucić z siebie odpowiedzialność, a jednocześnie nie przeszkadzać w wykonaniu wyroku”. Zob. W. Kietlińska, op. cit., s. 326.

⁸³ Szerzej o problemach z utrzymaniem dyscypliny wśród załogi „Askolda”, sabotażu, przebiegu śledztwa oraz wykonaniu wyroku zob. В.Я. Крестьянинов, С.В. Молодцов, op. cit., s. 200–206; В.В. Шигин, *Страсти по адмиралу Кетлинскому*, Москва 2014, s. 114–163; W. Kietlińska, op. cit., s. 315–327.

⁸⁴ О. Аюпов, *Эхо выстрелов в Тулоне*, „На Страже Заполярья”, 25 XII 1991, s. 3.

⁸⁵ В.Я. Крестьянинов, С.В. Молодцов, op. cit., s. 211–213; В.В. Шигин, op. cit., s. 204–205.

⁸⁶ Flotylla została utworzona 1 VIII 1916 r. w celu ochrony transportów uzbrojenia pływających z Europy Zachodniej do Rosji oraz zabezpieczenia arktycznych obszarów Imperium Rosyjskiego przed działaniami niemieckich krążowników pomocniczych. Szerzej zob. П.Д. Быков, *Военные действия на Северном русском морском театре в империалистическую войну 1914–1918 годов*, w: *Война на Северном морском театре в 1914–1918 годы. Сборник*, red. М.А. Леонова, Санкт Петербург 2003, s. 4–53.

⁸⁷ Opis przejścia „Askolda” z Tulonu do portów brytyjskich oraz charakterystykę prac remontowych przeprowadzonych w stoczni w Devonport zob. В.Я. Крестьянинов, С.В. Молодцов, op. cit., s. 213–218.

którym poinformował o zmianach politycznych w Rosji, wzywając jednocześnie do zachowania spokoju i karności. Dzięki jego wysiłkom udało się opanować niepokoje wśród załogi „Askolda” i nie dopuścić do eskalacji konfliktu między oficerami a marynarzami, co mogłoby w efekcie doprowadzić do krwawych samosądów przypominających te, które miały miejsce we Flocie Bałtyckiej⁸⁸. Ceną zażegnania konfliktu było skreślenie z listy załogi okrętu 5 oficerów oraz 5 podoficerów, których marynarze oskarżali o sympatię do starego reżimu. Po spełnieniu postulatów marynarzy, na co Kietliński uzyskał zgodę ministra wojny i marynarki wojennej Aleksandra Guczkowa, załoga „Askolda” złożyła przysięgę na wierność Rządowi Tymczasowemu⁸⁹.

Po zakończeniu remontów krążownik „Askold” opuścił 26 VI 1917 r. Wyspy Brytyjskie i po kilkudniowym rejsie dotarł 1 lipca do Murmańska, gdzie został włączony w skład Wydzielonego Zespołu Okrętów Zatoki Kolskiej – związku taktycznego Floty Północnego Oceanu Lodowatego⁹⁰. Na wniosek Kietlińskiego dowództwo Floty Północnego Oceanu Lodowatego⁹⁰. Na wniosek Kietlińskiego dowództwo Floty Północnego Oceanu Lodowatego⁹⁰. Na wniosek Kietlińskiego dowództwo Floty Północnego Oceanu Lodowatego⁹⁰. Dwumiesięczny urlop otrzymał także Kietliński, który 17 VII 1917 r. wraz z żoną i dwiema córkami wyjechał na Krym⁹¹. Po powrocie 14 września tego roku został wyznaczony przez Rząd Tymczasowy na głównodowodzącego Murmańskiego Rejonu Umocnionego oraz Murmańskiego Zespołu Okrętów z tytułem głównamur⁹². Jako głównamur posiadał pełnię władzy wojskowej i cywilnej w rejonie murmańskim aż do stacji kolejowej Zwanka (aktualnie – Wołchow). Do jego obowiązków należało m.in. zapewnienie bezpieczeństwa szlaków komunikacyjnych na morzu Barentsa oraz Morzu Białym, obrona Półwyspu Kolskiego oraz nadzorowanie operacji przeładunkowych w porcie murmańskim i na stacjach kolejowych. Podlegał bezpośrednio dowódcy Floty Północnego Oceanu Lodowatego⁹³. 25 IX 1917 r. awansowano go za zasługi na stopień kontradmirała⁹⁴.

8 XI 1917 r., dzień po przewrocie bolszewickim w Piotrogradzie Kietliński uznał władzę sowiecką⁹⁵. Mimo to rozpolitykowani marynarze i żołnierze

⁸⁸ W marcu 1917 r. doszło do buntów marynarzy na okrętach Floty Bałtyckiej bazujących w Kronsztadzie, Helsingforsie, Rewlu i Piotrogradzie, podczas których zamordowano 70 oficerów, w tym m.in. dowódcę Floty Bałtyckiej wiceadm. Adriana Niepienina. Szerzej zob. M. Herma, *Rosyjska flota wojenna na Bałtyku w latach 1905–1917*, Kraków 2010, s. 427–431.

⁸⁹ В.Я. Крестьянинов, С.В. Молодцов, *op. cit.*, s. 218; В.В. Шигин, *op. cit.*, s. 216.

⁹⁰ В.Я. Крестьянинов, С.В. Молодцов, *op. cit.*, s. 221; В.В. Шигин, *op. cit.*, s. 224–226.

⁹¹ В.Я. Крестьянинов, С.В. Молодцов, *op. cit.*, s. 221; В.В. Шигин, *op. cit.*, s. 231.

⁹² РГАВМФ, ф. 873, оп. 10, д. 181, к. 4.

⁹³ В.В. Шигин, *op. cit.*, s. 232; W. Kietlińska, *op. cit.*, s. 340.

⁹⁴ РГАВМФ, ф. 873, оп. 10, д. 181, к. 4.

⁹⁵ Przyczyny podporządkowania się Kietlińskiego kontroli tymczasowego komitetu rewolucyjnego utworzonego przez bolszewików przy murmańskiej radzie miejskiej wciąż

występowali z postulatami przeprowadzenia reorganizacji sztabu głównamurą oraz ograniczenia zakresu jego władzy. 12 grudnia tego roku na połączonym posiedzeniu Centralnego Komitetu Flotyli Murmańskiej (dalej: Centromur) oraz Murmańskiej Rady Delegatów Robotniczych i Żołnierskich podjęto decyzję o pozostawieniu Kietlińskiego na stanowisku głównamurą. Istotny wpływ na takie postanowienie miało poparcie udzielone Kietlińskiemu przez marynarzy z krążownika „Askold”, którzy głosowali za zwolnieniem swego byłego dowódcy z odpowiedzialności za „sprawę tulońską”⁹⁶.

W styczniu 1918 r. „sprawa tulońska” ponownie jednak odżyła. Na fali nasilającej się wrogości marynarzy do oficerów komitety rewolucyjne zażądały postawienia Kietlińskiego przed sądem za rozstrzelanie czterech marynarzy z „Askolda”. 22 stycznia tego roku, na rozkaz ludowego komisarza marynarki wojennej Pawła Dybienki, Kietliński został ujęty. W areszcie domowym przebywał niespełna trzy dni, gdyż 24 stycznia Najwyższe Kolegium Morskie, na skutek interwencji szefa Sztabu Generalnego Marynarki Wojennej kpt. 1. rangi (kmdr.) Jewgienija Behrensa oraz lokalnych władz Murmańska, wydało rozkaz jego zwolnienia. Pozostawiono go na dotychczasowym stanowisku z zastrzeżeniem, że będzie pracował pod kontrolą Centromuru⁹⁷. Po powrocie do Murmańska 10 II 1918 r. Kietliński, idąc pieszo z bazy marynarki wojennej na posiedzenie Centromuru, został postrzelony przez dwóch nieznanymi sprawców odzianych w marynarskie mundury i zmarł na skutek odniesionych ran⁹⁸. W świetle nowszych badań sprawcami mordu byli zanarchizowani marynarze skonfliktowani z Centromurem⁹⁹. Decyzją Centromuru

---

wywołują spory i polemiki wśród badaczy rosyjskich. W opinii Władimira Szygina Kietliński kierował się racjami natury patriotycznej. Ponieważ w listopadzie 1917 r. Rosja wciąż pozostawała w stanie wojny z Niemcami, uznał, że jego głównym obowiązkiem jest utrzymanie w gotowości do walki podległego mu związku taktycznego Flotyli Północnego Oceanu Lodowatego. Zob. В.В. Шигин, *op. cit.*, s. 255–256. Michaił Jelizarow wskazał natomiast na fakt, że dzięki szybkiemu uznaniu władzy sowieckiej Kietliński zapobiegł radykalizacji nastrojów wśród marynarzy, w związku z czym w podległym mu rejonie murmańskim nie doszło do masowych samosądów na oficerach. Zob. М.А. Елизаров, *Причины и последствия убийства контрадмирала К.Ф. Кетлинского 28 января 1918 г., в: Герои и антигерои исторической судьбе России. Материалы 35-й Всероссийской заочной научной конференции*, Санкт Петербург 2004, s. 146.

⁹⁶ В.В. Шигин, *op. cit.*, s. 265; В.Я. Крестьянинов, С.В. Молодцов, *op. cit.*, s. 223.

⁹⁷ *Военные моряки в борьбе за власть Советов на Севере (1917–1920). Сборник документов*, Ленинград 1982, s. 367. Zob. też: В.В. Шигин, *op. cit.*, s. 269–272.

⁹⁸ Otrzymał trzy postrzały w plecy z rewolweru. Zmarł po 20 minutach na rękach żony i swego przyjaciela, Polaka, Stanisława Sokołowskiego. Zob. В.В. Шигин, *op. cit.*, s. 276–280; W. Kietlińska, *op. cit.*, s. 200–201, 364.

⁹⁹ W świetle badań historyka petersburskiego Michaiła Jelizarowa Kietliński padł ofiarą narastającej fali wrogości zanarchizowanych marynarzy do oficerów, która na początku 1918 r. ponownie ogarnęła rosyjską marynarkę wojenną. W Murmańsku nastroje te wyrażała tzw. kolska rota (kompania) marynarska złożona głównie z marynarzy przysyłanych

pochowano go z rewolucyjnymi honorami w pobliżu sztabu Murmańskiego Rejonu Umocnionego, w którym kwaterował¹⁰⁰. W 1934 r. podczas prac budowlanych przypadkowo natknięto się na jego grób. Z rozkazu Ludowego Komisarjatu Spraw Wewnętrznych trumnę ekshumowano i wywieziono. Miejsce nowego pochówku Kietlińskiego pozostaje nieznane¹⁰¹.

Kietliński miał siostrę Izabelę (1880–1971) zamężną z gen. brygady Wojska Polskiego Mariuszem Zaruskim (1867–1941) – założycielem Tatrzańskieo Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego i pionierem polskiego żeglarstwa sportowego w okresie międzywojennym¹⁰². W 1906 r. ożenił się z Olgą Konkiewicz (?–1942), rosyjską szlachcianką wyznania prawosławnego, której ojciec Leonid był pułkownikiem w korpusie oficerów admiralicji¹⁰³. Żona zmarła z głodu podczas oblężenia Leningradu przez armię niemiecką w latach II wojny światowej¹⁰⁴. Mieli dwie córki: Tamarę (1904–?) i Wierę (1906–1976)¹⁰⁵. W Związku Sowieckim Tamara została krytykiem literackim oraz wykładała na jednym z leningradzkich uniwersytetów, a Wiera stała się znaną pisarką, autorką popularnych książek dla młodzieży¹⁰⁶.

Streszczenie

Kazimierz Kietliński był jedną z pierwszoplanowych postaci wśród oficerów narodowości polskiej służących w Rosyjskiej Cesarskiej Marynarce Wojennej. Walczył w wojnie rosyjsko-japońskiej (1904–1905) oraz w I wojnie światowej (1914–1918), wykazując się zarówno męstwem, jak i wysokim poziomem wyszkolenia w dziedzinie artylerii morskiej oraz morskiej sztuki operacyjnej. Apogeum jego kariery przypada na okres I wojny światowej, gdy powierzono mu funkcję zastępcy szefa sztabu Floty Czarnomorskiej ds. operacyjnych (1915–1916) odpowiedzialnego za planowanie wszystkich operacji bojowych na akwenie czarnomorskim. Podczas służby pod banderą św. Andrzeja współpracował wielokrotnie z innymi Polakami, którzy w okresie zaborów, podobnie jak on, zostawali słuchaczami rosyjskich wojskowych szkół morskich i zaciągali się dobrowolnie do służby w carskiej flocie, m.in. z Edwardem Szczęsnowiczem (1852–1910), Henrykiem Cywińskim (1855–1938) oraz Kazimierzem Porębskim (1872–1933). Kietlińskiemu niedane było doczekać odzyskania niepodległości przez Polskę i zaciągnąć się do służby pod białą-czerwoną banderą, gdyż 10 II 1918 r. został zamordowany przez zanarchizowanych marynarzy w Murmańsku.

---

z Kronsztadu, którzy byli wrogo nastawieni do wszystkich, bez wyjątku, oficerów. Zob. М.А. Елизаров, op. cit., s. 146–147.

¹⁰⁰ W. Kietlińska, op. cit., s. 202; В.В. Шигин, op. cit., s. 280.

¹⁰¹ В.В. Шигин, op. cit., s. 297.

¹⁰² Szerzej o Izabeli Zaruskiej z Kietlińskich zob. H. Stępień, op. cit., passim.

¹⁰³ РГАВМФ, ф. 406, оп. 9, д. 1748, к. 2.

¹⁰⁴ В.В. Шигин, op. cit., s. 297.

¹⁰⁵ РГАВМФ, ф. 406, оп. 9, д. 1748, к. 2.

¹⁰⁶ W 1974 r. Wiera Kietlińska wydała książkę pt. *Вечер. Окна. Люди*, w której, w oparciu o osobiste wspomnienia, przedstawiła służbę ojca w rosyjskiej marynarce wojennej oraz swoje wysiłki mające na celu przywrócenie mu dobrego imienia. W niniejszym artykule wykorzystałem polski przekład książki.

Serving in the Imperial Russian Navy. Commodore Admiral Kazimierz Kietliński (1875–1918)

Kazimierz Kietliński was one of the leading personages among the officers of Polish origins serving in the Imperial Russian Navy. He fought in the Russo-Japanese War of 1904–1905, and in the First World War (1914–1918), distinguishing himself both by courage, and by the high expertise in naval artillery and operations. During the First World War he reached the peak of his career with the appointment to the post of Deputy Chief of the Black Sea Fleet General Staff for Operations (1915–1916), responsible for planning all combat operations in the Black Sea. While serving under St. Andrew's flag, he cooperated many times with other Poles, who – like himself – during the partitions went to Russian Naval Academies and decided to enlist in the Russian imperial navy, among others with Edward Szczęsnowicz (1852–1910), Henryk Cywiński (1855–1938), and Kazimierz Porębski (1872–1933). Kietliński did not live to see the regaining of independence by Poland and to serve under the Polish flag, for on 10 February 1918 he was killed by anarchised marines in Murmansk.

Bibliografia

- Григорович И.К., *Воспоминания бывшего морского министра*, Москва 2005.
- Елизаров М.А., *Причины и последствия убийства контрадмирала К.Ф. Кетлинского 28 января 1918 г.*, в: *Герои и антигерои в исторической судьбе России. Материалы 35-й Всероссийской заочной научной конференции*, Санкт Петербург 2004, s. 145–150.
- Herma M., *Pod banderą św. Andrzeja. Rola Floty Czarnomorskiej w realizacji koncepcji strategicznych (militarnych) Rosji w latach 1914–1917*, Kraków 2002.
- Herma M., *Polacy – oficerowie Rosyjskiej Cesarskiej Marynarki Wojennej w walkach podczas pierwszej wojny światowej*, „Res Gestae. Czasopismo Historyczne” 2015, nr 1.
- Kietlińska W., *Wieczór, okna, ludzie*, tłum. H. Suszko, Warszawa 1976.
- Козлов Д.Ю., *Нарушение морских коммуникаций по опыту действий Российского флота в Первой мировой войне(1914–1917)*, Москва 2013.
- Козлов Д.Ю., Савинов А.Ю., „Обвинительный Акт” адмиралу А.А. Эбергарду, „Военно-Исторический Журнал” 2003, nr. 10.
- Крестьянинов В.Я., Молодцов С.В., *Крейсер „Аскольд”*, Санкт Петербург 2012.
- Шигин В.В., *Страсти по адмиралу Кетлинскому*, Москва 2014.

Biogram: **Marek Herma** – dr hab., prof. Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie. E-mail: maher23@op.pl.